Verkorte versie van de Handreiking zelfrapportage LVB

Aanbevelingen voor het ontwikkelen, aanpassen en afnemen van (diagnostische) instrumenten bij mensen met een licht verstandelijke beperking

2025

LANDELIJK KENNIS CENTRUM LVB

Verkorte versie van de Handreiking zelfrapportage LVB

Aanbevelingen voor het ontwikkelen, aanpassen en afnemen van (diagnostische) instrumenten bij mensen met een licht verstandelijke beperking

2025

Jolanda Douma
Xavier Moonen
Kseniia Ovsiannikova
Linda Noordhof

© Landelijk Kenniscentrum LVB
Churchilllaan 11
3527 GV Utrecht
030 7400 400
www.kenniscentrumlvb.nl
info@kenniscentrumlvb.nl

Vormgeving: Renate Siebes | Proefschrift.nu

Deze tekst is een samenvatting van de Handreiking zelfrapportage LVB. Verwijs naar die handreiking als er delen van de tekst worden overgenomen. De Handreiking is te downloaden via https://www.kenniscentrumlvb.nl/product/handreiking-zelfrapportage-lvb/.

Inhoud

Inhoud 2

Introductie 3

Mogelijke gevolgen van de LVB voor zelfrapportage (§3.4) 6

Aanbevelingen voor de ontwikkeling en aanpassing van (diagnostische) instrumenten (hoofdstuk 4) 9

Betrokkenheid van de beoogde doelgroep bij de ontwikkeling of aanpassing van een instrument (§4.1) 10
Inhoud van het instrument (§4.2) 11
Vormgeving en materialen (§4.3) 12
Aanpassingen in vragenlijsten (§4.3.1) 12
Digitale of online vragenlijst (§4.3.2) 16
Aanbevelingen voor tests (§4.3.3) 17
Testhandleiding (§4.4) 17
Bevorderen van het gebruik van een ontwikkeld of aangepast instrument (§4.5) 18

Aanbevelingen voor de afname van een (diagnostisch) instrument (hoofdstuk 5) 19

Algemene aanbevelingen voor een goede testafname (§5.1) 20
Aanbevelingen voor de afname van vragenlijsten (§5.2) 26
Aanbevelingen voor de afname van een (prestatie)test (§5.3) 28
Aanbevelingen voor het scoren, interpreteren en (na)bespreken van de resultaten (§5.4) 29

Introductie

In tegenstelling tot wat werd gedacht, laat onderzoek zien dat het wel degelijk mogelijk is om op betrouwbare en valide wijze (diagnostisch) onderzoek te doen bij mensen met een LVB en dat zij in staat zijn tot het geven van betrouwbare en betekenisvolle antwoorden (zelfrapportage). Hiervoor is het wel belangrijk dat er tijdens de ontwikkeling en afname van een (diagnostisch) instrument rekening wordt gehouden met de LVB. Aanbevelingen daarvoor hebben we in de 'Handreiking voor het bevorderen van zelfrapportage door mensen met een licht verstandelijke beperking' uitgebreid beschreven en onderbouwd. De Handreiking is gebaseerd op wetenschappelijke literatuur en op interviews die gehouden zijn met experts en mensen met een LVB zelf.

Dit document is een verkorte versie van de aanbevelingen uit die Handreiking. Deze tekst is (grotendeels) ook te vinden in hoofdstuk 6 van de Handreiking. We hebben ervoor gekozen om dit ook als apart document beschikbaar te stellen om het toepassen van de aanbevelingen in de praktijk te bevorderen.

In deze verkorte versie beschrijven we eerst kort welke gevolgen het hebben van een LVB kan hebben voor de verschillende aspecten van zelfrapportage (zie ook §3.4 van de Handreiking). Zo is er vaak sprake van een verminderd taalbegrip. Dit kan ertoe leiden dat vragen niet worden begrepen en daardoor niet goed worden beantwoord. Zo zijn er nog meer mogelijke gevolgen van een LVB waar rekening mee gehouden moet worden in de ontwikkeling/aanpassing en afname van een instrument. Die geven we kort weer.

Vervolgens geven we puntsgewijs aanbevelingen om rekening te houden met de LVB tijdens de constructie van een nieuw (diagnostisch) instrument en/of voor de aanpassing van een reeds bestaand instrument voor afname bij mensen met een LVB. Dit wordt uitvoerig beschreven en toegelicht in hoofdstuk 4 van de Handreiking.

In het laatste hoofdstuk van dit document geven we aanbevelingen om tijdens de afname van een test of vragenlijst zelf rekening te houden met een LVB. Zie voor meer toelichting daarop hoofdstuk 5 van de Handreiking.

Tot slot

Voor de volledigheid en de leesbaarheid van de tekst attenderen we de lezer tot slot nog op het volgende:

- We hanteren de Nederlandse praktijkdefinitie van een LVB: mensen met een totaal IQ-score tussen de 50 en 85 met significante beperkingen in minstens één domein van adaptieve vaardigheden. De persoon moet daardoor ook afhankelijk zijn van intensieve begeleiding binnen één van deze domeinen. Voor een toelichting, zie hoofdstuk 3 van de Handreiking.
- We gaan ervan uit dat al bekend is, of dat er vermoedens zijn, dat er sprake is van een LVB bij de persoon voor wie een instrument ontwikkeld wordt of bij wie een test of vragenlijst wordt afgenomen.
- Ook in deze verkorte versie van de handreiking staan aanbevelingen voor de afname van (diagnostische) instrumenten. We doen geen uitspraken over welk instrument een diagnosticus het beste zou kunnen afnemen. Daarover is dan al een weloverwogen beslissing gemaakt. Vanzelfsprekend heeft het de voorkeur dat, indien mogelijk, een instrument wordt ingezet dat ontwikkeld of aangepast en gevalideerd is voor mensen met een LVB.
- Deze richtlijn is bruikbaar voor testafname bij zowel (jonge) kinderen en jongeren, als volwassenen. Als een aanbeveling wel of juist niet bedoeld is voor een specifieke leeftijdsgroep, staat dat erbij vermeld. Voor hele jonge kinderen geldt dat veel aanbevelingen eerder bedoeld zijn voor de ouders dan voor het kind zelf.
- Niet elke aanbeveling is voor elke situatie even relevant. We raden testontwikkelaars en testleiders aan om de aanbevelingen tot zich te nemen en gericht na te gaan in welke mate die opgevolgd gaan worden. Indien besloten wordt een aanbeveling niet op te volgen, is het belangrijk dat onderbouwd kan worden waarom dat zo is.
- We spreken van (diagnostische) instrumenten. Dit is de overkoepelende term en hiermee worden zowel tests als vragenlijsten bedoeld. Van een test wordt gesproken als de afname van dat instrument de competenties van een persoon in kaart moet brengen en iemand moet presteren. Een intelligentietest is hier een voorbeeld van. We spreken van een vragenlijst als de respondent zijn mening over of beleving van iets kan geven. Dit kan over hemzelf gaan, zoals in een persoonlijkheidsvragenlijst of woonwensenonderzoek, of over iemand of iets anders, zoals in een in een tevredenheidsonderzoek.
- Als we het hebben over de testafname of over de testhandleiding kan dat ook om een vragenlijst gaan.
- De termen testleider en diagnosticus worden afwisselend gebruikt. In beide gevallen betreft het de persoon die het (diagnostisch) onderzoek uitvoert en de test of vragenlijst afneemt.

- We hanteren de term testontwikkelaar voor zowel professionals die een nieuw instrument ontwikkelen als professionals die een bestaand instrument aanpassen voor afname bij mensen met een LVB. We geven het aan als het om een specifieke professional gaat.
- Wanneer verwezen wordt naar de diagnosticus of testleider of naar de respondent of persoon met een LVB worden de termen hij/hem/zijn gebruikt. Hier kan vanzelfsprekend ook zij/haar, hen/hun of die/diens gelezen worden.

Mogelijke gevolgen van de LVB voor zelfrapportage (§3.4)

Om betrouwbare en betekenisvolle resultaten uit een test- of vragenlijstafname bij mensen met een LVB zelf te krijgen, moet er zo goed mogelijk worden aangesloten op de relevante 'kenmerken' van de LVB. Die staan uitgebreid beschreven in hoofdstuk 3 van de Handreiking. Hieronder geven we beknopt weer welke gevolgen die 'kenmerken' hebben voor de verschillende aspecten van de ontwikkeling/aanpassing en afname van een (diagnostisch) instrument. De volledige toelichting staat in §3.4 van de Handreiking. Vanzelfsprekend gelden onderstaande gevolgen niet voor elke persoon met een LVB, of niet in dezelfde mate. Daarom staat er steeds 'mogelijke gevolgen'. Wel worden deze gevolgen vaker gezien bij mensen met een LVB.

Mogelijke gevolgen van de LVB die relevant zijn voor de diagnostische of onderzoeks-setting

- Onvoldoende concentratie of te onrustig zijn voor een langer durend onderzoek.
- Vragen worden overgeslagen of antwoorden verkeerd genoteerd.
- Onvoldoende presteren vanwege faalangst.
- Sociaal wenselijke antwoorden geven, bijvoorbeeld vanwege faalangst of angst voor mogelijke gevolgen van eerlijke antwoorden (afhankelijkheidspositie).
- Moeite met het begrijpen van de reden voor het onderzoek en wat er gaat gebeuren.

Mogelijke gevolgen van de LVB die relevant zijn voor de inhoud van de vragen

- Moeite met vragen waarin de respondent zich moet verplaatsen in een andere persoon of situatie die voor hem niet herkenbaar is, niet aansluit op zijn belevingswereld.
- Moeite met vragen over de eigen persoonlijkheid en meer complexe emoties, ook in relatie tot die van anderen.
- Moeite met vragen over een bepaalde tijdsperiode of over het plaatsen van gebeurtenissen in de tijd (tijdslijnen).

Mogelijke gevolgen van de LVB die relevant zijn voor de formulering van de vragen

- Moeite met het begrijpen van vragen (en instructies) door een te laag niveau van begrijpend lezen.
- Moeite met abstracte begrippen en met begrippen die niet in zijn leven voorkomen.
- Moeite met lange vragen met meerdere boodschappen/condities.
- Moeite met negatief geformuleerde vragen of met een dubbele ontkenning.
- Meer moeite met het beantwoorden van stellingen dan van vragen.

Mogelijke gevolgen van de LVB die relevant zijn voor het antwoordformat

- Moeite met het beantwoorden van open vragen.
- Moeite met het differentiëren en het zien van nuanceverschillen tussen mogelijke antwoorden bij meerkeuzevragen; vooral bij 6 of meer antwoordmogelijkheden.
- Moeite met het onthouden van de verschillende antwoordcategorieën.
- De neiging tot het geven van een bepaald antwoordpatroon bij gesloten vragen, zoals door steeds het eerste of laatste antwoord aan te kruisen.
- De neiging om 'ja' te antwoorden.

Mogelijke gevolgen van de LVB die relevant zijn voor een digitaal of online meetinstrument

- Onvoldoende digivaardig zijn om een vragenlijst online of via een app te openen en zich te registreren.
- Moeite om te navigeren op een website of in een digitale vragenlijst; de knoppen zijn niet altijd duidelijk.
- Moeite om invulvakjes (voor het beantwoorden van open vragen) te herkennen en te gebruiken.

Aanbevelingen voor de ontwikkeling en aanpassing van (diagnostische) instrumenten (hoofdstuk 4)

In dit hoofdstuk geven we puntsgewijs aanbevelingen voor degenen die een instrument (zowel een test als een vragenlijst) gaan ontwikkelen of gaan aanpassen. De aanbevelingen gaan achtereenvolgens over de inhoud van het instrument, de vormgeving en materialen, digitale of online vragenlijsten, en over de testhandleiding. Maar om een instrument echt aan te laten sluiten bij de beoogde doelgroep, is het van essentieel belang om hen te betrekken bij de ontwikkeling of aanpassing ervan en in de testfase. Daarom gaan de eerste aanbevelingen daarover.

De paragraafaanduiding achter een kopje verwijst naar die paragraaf in de Handreiking waar meer informatie over deze aanbevelingen te lezen is.

Betrokkenheid van de beoogde doelgroep bij de ontwikkeling of aanpassing van een instrument (§4.1)

Betrek de beoogde doelgroep van een instrument bij de ontwikkeling of aanpassing van een instrument en in de testfase

"*De enige manier om een goede vragenlijst te ontwikkelen, die van waarde is voor mensen met een LVB zelf, is door hen hierbij in alle fases te betrekken.*" (geïnterviewde experts)

Ga (bijvoorbeeld) met hen in focusgroepen of in individuele gesprekken, na:

- of de/welke instructies duidelijk zijn;
- of de/welke vragen/opgaven aansluiten bij hun belevingswereld en welke voor hen herkenbaar zijn;
- welk taalgebruik aansluit bij het taalbegrip en of de zinnen/vragen eenduidig zijn geformuleerd;
- hoe en of ze, in geval van een meerkeuzevraag, goed onderscheid kunnen maken tussen de antwoordopties;
- of en welke visuele ondersteuning van de vragen en/of antwoordmogelijkheden helpt bij het begrijpen van de vragen en het betrouwbaar beantwoorden ervan;
- of en wanneer het instrument gebruiksvriendelijk is, zoals t.a.v. vormgeving, lettergrootte en -type, regelafstand, achtergrond, kleurgebruik etc. En in geval van een digitaal of online vragenlijst, of en wanneer die eenvoudig te openen is, de lay-out/interface helder is, de doorklikknoppen duidelijk zijn etc.

Betrokken ervaringsdeskundigen moeten representatief zijn

- Ga na wie de beoogde doelgroep is voor het instrument en werf dan gericht personen die hier representatief voor zijn.

- Opgeleide ervaringsdeskundigen met een LVB zijn, juist vanwege hun verworven expertise, mogelijk niet meer representatief voor de beoogde doelgroep.

Neem het betrekken van de beoogde doelgroep serieus en investeer daarin

- Reserveer voldoende tijd voor de kennismaking en voor hun inhoudelijke bijdrage.
- Hou rekening met de 'kenmerken' van een LVB: Pas bijvoorbeeld het tempo en taalgebruik aan de doelgroep aan.
- Eventueel: Kom met elkaar tot een taakverdeling waarin elke ervaringsdeskundige een specifieke taak heeft in een bijeenkomst, zoals letten op het taalgebruik of op de visuele ondersteuning, etc.
- Eventueel: Maak gebruik van specifieke methodes, zoals de cognitieve interview-methode of de 'thinking aloud'-methode.

Voor meer informatie over hoe ervaringsdeskundigen zo goed mogelijk tot hun recht kunnen komen tijdens dit proces, zie §4.1 van de Handreiking.

Inhoud van het instrument (§4.2)

De inhoud van een (diagnostisch) instrument dient herkenbaar te zijn voor mensen met een LVB. Hieronder staan concrete aanbevelingen hiervoor.

Pas bij voorkeur een bestaand en gevalideerd instrument aan (in plaats van een LVB-specifiek instrument te ontwikkelen)

- Als er al een betrouwbaar en valide instrument bestaat voor mensen zonder een LVB, pas dat dan aan voor afname bij mensen met een LVB wat betreft taalgebruik en voorbeelden.
- Dit geldt vooral voor algemene psychologische constructen en universele levensthema's, zoals de wens om geaccepteerd en gezien te worden, erbij te horen en de thema's van de zelfdeterminatietheorie (verbondenheid, autonomie en competentie).
- Indien toch een nieuw instrument ontwikkeld moet worden (omdat nog geen instrument bestaat), en het betreft een onderwerp dat ook voor andere mensen relevant is, ontwikkel dan een inclusief instrument. Dit is een instrument dat ook afgenomen kan worden bij mensen zonder een LVB.

Vermijd de term LVB/licht verstandelijke beperking in de instrumentnaam en het instrument zelf

Overweeg om een kinder- en/of jeugdversie van een instrument aan te passen voor volwassenen met een LVB

De opzet, het taalgebruik en antwoordmogelijkheden sluiten veelal beter aan op de mogelijkheden van de beoogde respondenten dan instrumenten voor volwassenen. De inhoud (voorbeelden) moet wel worden aangepast.

Sluit de inhoud aan op de belevingswereld

- Verdiep je in de beoogde doelgroep.
- Ga hierover in gesprek met de beoogde doelgroep.

Vraag naar herkenbare situaties

Weet wat iemand onder een bepaald begrip verstaat

- Vraag aan meerdere personen met een LVB de begrippen te omschrijven.

Sluit inhoudelijk aan op de mogelijkheden

- Ga daarbij uit van een cognitief ontwikkelingsniveau van maximaal eind basisschool voor mensen met een LVB.

Vormgeving en materialen (§4.3)

Deze aanbevelingen gaan over de wijze waarop de vragen en antwoordmogelijkheden geformuleerd en eventueel visueel ondersteund worden en welke materialen gebruikt worden. De aanbevelingen gaan achtereenvolgens over pen-en-papier-vragenlijsten (§4.3.1), digitale of online vragenlijsten (§4.3.2) en tests die competenties of het niveau van vaardigheden bepalen, zoals IQ-tests (§4.3.3).

Aanpassingen in vragenlijsten (§4.3.1)

Aanbevelingen voor de opmaak

Zorg voor een heldere en overzichtelijke opmaak van de vragenlijst

- De bladspiegel is rustig, met voldoende witruimtes, dezelfde indeling, duidelijke tekstblokken met duidelijke titels.
- Begin een nieuwe zin op een nieuwe regel.
- Bedruk alleen de voorkant van een blad (geen vragen op de achterkant).
- Gebruik een helder lettertype.
- Maak 1–2 kernwoorden in een zin of vraag vetgedrukt.

- Geef getallen weer in cijfers in plaats van letters.
- Bij meerkeuzevragen: Geef bij elk bolletje/vakje apart de betekenis ervan aan.

Aanbevelingen voor de formulering van de vragen

Formuleer korte, concrete en eenduidige vragen

- Formuleer korte, concrete en enkelvoudige vragen met eenvoudig, eenduidig en actief taalgebruik (maximaal op A2-[1]/1F-niveau) over herkenbare situaties.
- Vermijd: beeldspraak en abstracte humor, dubbele ontkenningen in een zin, negatief verwoorde items of antwoordcategorieën. Als het niet anders kan, maak het dan vetgedrukt om de nadruk erop te leggen.

Formuleer vragen vanuit het ik-perspectief

Stel vragen i.p.v. het voorleggen van stellingen

Bijvoorbeeld niet: geef antwoord op de stelling "*Ik voel me goed*" (altijd, meestal, soms, nooit), maar wel "*Hoe vaak voel jij je goed?*" (met zelfde antwoordschaal).

Neem een aantal representatieve voorbeeldvragen op

Stel vragen over een herkenbare/recente tijdsperiode

- Stel bij voorkeur vragen over de afgelopen week of vandaag en niet over het afgelopen half jaar.
- Optioneel: vraag eerst naar hoe iemand iets vandaag ervaart en vervolgens of iemand dit vaker zo ervaart.
- Stel bepaalde vragen bij voorkeur meerdere keren gedurende een langere tijdsperiode dan ze in één keer te stellen over diezelfde tijdsperiode.

Aanbevelingen voor de insteek van de vragen

Formuleer een aantal vragen met dezelfde inhoud op verschillende manieren

Om een antwoordtendens of het begrip van de vragen vast te stellen.

- Vermijd daarin dezelfde bewoordingen (dat valt op). Niet: "*Ik voel me goed*" en "*Ik voel me niet goed*", maar gebruik tegengestelde termen: "*Ik voel me goed*" en "*Ik voel me slecht*".

[1] https://detaalbrigade.nl/taalniveaus/

- Neem een aantal controlevragen op met een verschillende insteek, zoals: "*Heb je huisdieren?*" en "*Hoeveel huisdieren heb je?*"
- Pas dit wel met mate toe.

Formuleer (ook) positieve vragen

- Stel niet alleen vragen over beperkingen of problemen, maar ook over sterke kanten en vaardigheden.
- Formuleer de laatste vraag bij voorkeur inhoudelijk positief.

Aanbevelingen voor eventuele visuele ondersteuning bij de vragen

Wees zorgvuldig in het toevoegen van visuele ondersteuning voor een beter begrip van de vragen

De meningen over en voorkeuren van mensen met een LVB zelf voor bepaalde vormen van visuele ondersteuning lopen uiteen.

- Voeg alleen visuele ondersteuning toe als het helpt bij het beter begrijpen van een vraag.
- Visuele ondersteuning moet concreet en herkenbaar zijn en overeenkomen met dat wat bedoeld wordt. Bijvoorbeeld als het gaat over koken: een afbeelding van iemand die groenten snijdt of aan het wokken is, is beter dan een afbeelding met alleen groente, vlees of een pan.
- In geval van foto's:
  - Waak voor te veel niet-relevante dingen in de achtergrond.
  - De beoogde doelgroep moet zich herkennen in de mensen op de foto's.
- Test de visuele ondersteuning met de beoogde doelgroep.
- Ontwikkel eventueel twee versies van een vragenlijst: één met en één zonder visuele ondersteuning.

Aanbevelingen voor het antwoordformat (open/gesloten)

Meerkeuzevragen lijken de voorkeur te hebben boven open vragen

Mensen met een LVB lijken meer moeite te hebben om open vragen goed en volledig te beantwoorden, vooral over het eigen functioneren en gevoelens. Meerkeuzevragen (gesloten vragen) beantwoorden kan dan eenvoudiger zijn. Het risico daarvan is dat het eigenlijke antwoord van de respondent niet tussen de antwoordmogelijkheden zit.

De keuze voor een antwoordformat hangt af van de cognitieve en verbale mogelijkheden van de respondent, maar ook van wat beoogd wordt in kaart te brengen. Stel heldere open vragen voor het verkrijgen van inzicht in het 'verhaal' van iemand of in spontane verklaringen, of wanneer het om eenvoudig te beantwoorden kwesties gaat.

Vermijd schrijfopdrachten

- Laat mensen over voorbeelden en ervaringen vertellen i.p.v. dat ze die zelf moeten opschrijven.
- Schrijf de antwoorden van de respondent op. Of neem de antwoorden op en laat ze automatisch omzetten naar geschreven taal.
- Dit geldt niet voor het toetsen van schrijfvaardigheden.

Aanbevelingen voor een gesloten antwoordformat/meerkeuzevragen

Gebruik maximaal een 5-punts antwoordschaal

- Voor degenen met een lager niveau van functioneren lijkt een 3-punts antwoordschaal de voorkeur te hebben.
- Indien dat te ingewikkeld is, stel dan ja/nee-vragen. Indien meer informatie is gewenst, stel vervolgens nog een open vraag: "*Kun je daar een voorbeeld van geven?*"
- De keuze voor een 2-, 3-, 4- of 5-punts antwoordschaal hangt ook af van hoe specifiek de mogelijke antwoorden moeten zijn (hoeveel differentiatie gewenst is).
- Betrek de beoogde respondenten om te bepalen wat hierin haalbaar is.

Neem eventueel een neutrale antwoordmogelijkheid op

- Er is nog geen wetenschappelijke consensus over het gebruik van een neutrale antwoordoptie zoals 'niet mee eens, niet mee oneens'. Een neutrale antwoordmogelijkheid kan daarom opgenomen worden. Inhoudelijke redenen zijn hierin leidend: Wil je een respondent dwingen te kiezen, of niet?
- Het opnemen van de antwoordmogelijkheid 'ik weet het niet' of 'niet van toepassing' wordt wel aanbevolen, mits inhoudelijk van toepassing. Deze antwoordmogelijkheid kan de betrouwbaarheid van de resultaten vergroten.
- Voeg altijd de optie 'niet van toepassing' toe als deze situatie zich kan voordoen.

Wissel de volgorde van de antwoordmogelijkheden af

Een eerdere aanbeveling was om een aantal vragen zowel positief als negatief te formuleren. Zo kan sociale wenselijkheid in de gegeven antwoorden worden ontdekt en tegengegaan. Dit kan ook gedaan worden door af te wisselen in de volgorde van de antwoordmogelijkheden of smileys. De insteek van de vragen blijft dan gelijk.

- Draai de volgorde van de antwoordmogelijkheden af en toe om.
- Dit moet wel duidelijk zijn voor de respondent. Druk bepaalde woorden (zoals 'niet') vet, gebruik duidelijke smileys, maak gebruik van verschillende heldere kleuren.

Aanbevelingen voor eventuele visuele ondersteuning van de antwoordmogelijkheden

Gebruik heldere visuele ondersteuning voor een beter begrip van de antwoordmogelijkheden

- Schrijf de mogelijke antwoorden op een of meer vellen papier.
- Gebruik visuele ondersteuning die aansluit bij de vraagstelling (bijvoorbeeld naar een gevoel of naar een frequentie) en bij de beoogde respondenten (zoals de leeftijdsgroep).
- Voorbeelden zijn smileys (of emoji's), tekeningen van glazen of emmers die gevuld of leeg zijn, taartpunten, thermometers.
- Geef bij 'sliders' of schuifjes duidelijk aan waar de uitersten/ankerpunten voor staan, zoals nooit en altijd.
- Hou rekening met mogelijke culturele verschillen in de betekenis van een smiley/emoji/emoticon.
- Test de visuele ondersteuning met de beoogde respondenten tijdens de constructiefase.
- De visuele ondersteuning moet overeenkomen met de antwoorden die zijn weergegeven in tekst (geen smileys als naar frequenties wordt gevraagd).

Digitale of online vragenlijst (§4.3.2)

De eerdergenoemde aanbevelingen, zoals over de inhoud en formulering van vragen en het gebruik van visuele ondersteuning, zijn ook hierop van toepassing. Onderstaande aanbevelingen gaan vooral over de app-versie van een vragenlijst, de online omgeving en de lay-out. Voor meer aanbevelingen, zie: Toolkit Inclusie[2], DigiToegankelijk[3], de Checklist Lekker Duidelijk Digitaal op de website van Stichting Lezen en Schrijven[4], en de Richtlijnen voor Toegankelijkheid van Webcontent[5] (EN 301 549 en WCAG).

- Geef de website of app een duidelijke naam, zorg dat die goed vindbaar en snel te openen is.
- Maak het registratieproces zo eenvoudig mogelijk. Stel eenduidige vragen met goed zichtbare invulvelden.
- Ontwikkel bij voorkeur een online versie, in plaats van een aparte app.
- Geef duidelijke instructies; Voeg een instructievideo/animaties toe met een duidelijk zichtbare afspeelknop.
- Voeg een voorleesfunctie en de optie om de lettergrootte aan te passen toe.
- Zorg voor een rustige lay-out, zonder ongewenste afleidingen.

---

[2] https://toolkitinclusie.gebruikercentraal.nl/doelgroep/licht-verstandelijke-beperking/
[3] https://www.digitoegankelijk.nl/aan-de-slag/tips
[4] https://www.lezenenschrijven.nl/wat-doen-wij/oplossing-voor-je-vraagstuk/lekker-duidelijk-binnen-je-bedrijf
[5] https://www.digitoegankelijk.nl/toegankelijkheid/en-301-549-en-wcag

- Laat 1 vraag per keer in beeld komen.
- Voeg duidelijke knoppen toe/zorg voor een heldere intuïtieve interface.
- Bij ingewikkeldere woorden, voeg de mogelijkheid toe om daarover extra uitleg te krijgen.
- Voeg de mogelijkheid toe om wel of geen afbeeldingen/visuele ondersteuning toe te voegen aan de vragen en antwoordmogelijkheden. Indien mogelijk, bied verschillende vormen van visuele ondersteuning aan.
- Overweeg de mogelijkheid om de vragen en afbeeldingen te personaliseren.

Aanbevelingen voor tests (§4.3.3)

Neem minimaal 2 representatieve voorbeeldopgaven op per (sub)test

Neem ook gemakkelijke opgaven op

Voor het voorkomen van overvraging en het bevorderen van succeservaringen tijdens de afname.

- Construeer een test zo dat ingestoken kan worden op of onder het geschatte cognitieve en/of emotionele niveau van de beoogde respondent.

Bij een digitaal scoreformulier, zorg ervoor dat met de gewenste opgave gestart kan worden ongeacht de kalenderleeftijd

Testhandleiding (§4.4)

In de testhandleiding (vragenlijst of test) moet duidelijk worden aangegeven welke aanpassingen gedurende de testafname (vragenlijst of test) wel en niet geoorloofd zijn.

Geef aan welke algemene voorwaarden gelden voor de testafname

- Welke eisen worden gesteld aan bijvoorbeeld de testruimte (wel of geen afleidende prikkels in de testruimte), de positie van de testleider ten opzichte van de respondent, aanwezigheid van wifi etc.

Geef aan of en wanneer de afname onder- of afgebroken mag worden

Geef aan of en hoe een persoon ondersteund mag worden tijdens de test- of vragenlijst-afname

- Wie er bij de testafname aanwezig mag zijn en wat die persoon wel en niet mag doen.
- Hoe vaak een instructie herhaald mag worden.
- Of en hoe een instructie verduidelijkt mag worden (welke woorden, tekening).

- Welke synoniemen gegeven mogen worden voor bepaalde woorden.
- Hoeveel en welke voorbeelden gegeven mogen worden over een item/vraag.
- Of en hoe een respondent ondersteund mag worden om te komen tot een antwoord op een meerkeuzevraag.
- In welke mate en op welke wijze er
  - procesgerichte feedback gegeven mag worden, en
  - feedback mag worden gegeven over het gegeven antwoord of de gehanteerde strategie.

Geef aan of en hoe controlevragen gesteld mogen of moeten worden

- Hoe vaak, wanneer en welke vragen mogen gesteld worden bij twijfel over een gegeven antwoord, of om meer verdieping op een antwoord te krijgen (zoals na ja/nee-vragen).

Geef uitleg over de betekenis van de smileys en andere vormen van visuele antwoordmogelijkheden

- Vermeld duidelijk wat een smiley of andere vorm van visuele antwoordmogelijkheden betekent.

Geef uitleg over het scoren en interpreteren van de resultaten

- Geef aan na hoeveel missende of onbetrouwbare antwoorden
  - er gestopt moet worden met de afname,
  - er geen testuitslag berekend mag worden.
- Geef aan welke score toegekend moet worden voor goede antwoorden die gegeven zijn zonder en met (een bepaalde hoeveel) hulp.
- Geef handvatten voor de interpretatie van de resultaten als er geen cut-off scores zijn. Neem enkele voorbeelden of casuïstiek op van een interpretatie van bepaalde scores en hoe dan gehandeld kan worden.

Bevorderen van het gebruik van een ontwikkeld of aangepast instrument (§4.5)

Betrek relevante personen en organisaties bij de ontwikkeling

Voor een goed en werkelijk gebruik van het instrument is het essentieel dat het inhoudelijk aansluit op die alledaagse praktijk en de gevoelde behoefte daarvoor.

- Zoek de samenwerking met de praktijk waar het instrument voor bedoeld is, zoals een school of zorgorganisatie.
- Vraag gericht naar de ervaringen van respondenten met het instrument.

Aanbevelingen voor de afname van een (diagnostisch) instrument (hoofdstuk 5)

Deze aanbevelingen gaan over hoe met een LVB rekening gehouden kan worden tijdens de afname van een instrument. We onderscheiden algemene aanbevelingen, aanbevelingen die specifiek gaan over de afname van vragenlijsten en die specifiek gaan over de afname van tests die competenties meten. De laatste aanbevelingen gaan over het scoren, interpreteren en terugkoppelen van de verkregen resultaten.

Voor alle aanbevelingen geldt dat goed nagegaan moet worden wat de testhandleiding daarover vermeldt. Hou zoveel mogelijk de testhandleiding aan. Indien daarvan wordt afgeweken, om beter aan te sluiten bij de respondent en te komen tot betrouwbaardere resultaten, doe dit dan weloverwogen.

De paragraafaanduiding achter het kopje met aanbeveling verwijst naar die paragraaf in de Handreiking waar meer informatie over deze aanbevelingen te lezen is.

Algemene aanbevelingen voor een goede testafname (§5.1)

In dit deel staan aanbevelingen voor de testafname die moeten leiden tot betrouwbare en betekenisvolle (test)resultaten. Daartoe behoort ook dat een respondent met een LVB zich op zijn gemak voelt tijdens die testafname. De aanbevelingen in deze paragraaf gaan over de periode voorafgaand aan de testafname en over de testafname zelf, namelijk over de ruimte, testleider, instrumenten en uitleg. Voor de leesbaarheid spreken we over de testafname, maar dit betreft zowel tests als vragenlijsten.

Voorafgaand aan de testafname

Gebruik de intake om de testafname af te stemmen op de respondent

- Krijg een indruk van bijvoorbeeld het taalbegrip, gevoelens over de testafname, of er ondersteuning nodig is van ouders/begeleiders, van syndromen, classificaties/diagnoses en andere bijkomende problemen, hoeveel sessies ingepland moeten worden, welk instrument het beste aansluit etc.
- Vraag eventueel schoolgegevens op over het lees- en cognitieve niveau.

Plan de testafname weloverwogen in

- Probeer de optimale testsituatie te realiseren voor de respondent.
- Stem de testlocatie en het testmoment af met de respondent en/of zijn ouders of begeleiders.
- Plan 2 sessies in als vermoed wordt dat een afname niet in 1x gaat lukken.
- Bij net uit huis geplaatste personen: plan een afname pas in nadat de persoon gewend is aan de situatie/voldoende is gestabiliseerd.

Beperk een testafname tot totaal maximaal 2 uur, reserveer voldoende tijd

- De gewenste duur hangt af van bijvoorbeeld de leeftijd, cognitieve vermogens en eventuele bijkomende problemen zoals een autismespectrumstoornis of ADHD.
- Hanteer maximaal 2 uur voor een volwassen persoon met relatief meer cognitieve vermogens en zonder bijkomende problemen. Las tussendoor wel (kleine) pauzes in.
- Hanteer maximaal 45 minuten voor jongere kinderen en bij personen met bijkomende problematiek.
- Een testafname duurt vaak langer dan vooraf ingeschat. Reserveer dus voldoende tijd.

Informeer de respondent (en andere relevante personen) vooraf helder over de testafname

- Stuur een persoonlijke uitnodiging, geen lange en officiële/formele brief.
- Kom snel tot de kern over de afname: waar en wanneer (dag, datum en tijdstip), duur, reden/doel en wat er in grote lijnen gaat gebeuren.
- Voeg visuele ondersteuning toe als dat de informatie verheldert.
- Kies de bewoordingen weloverwogen.
- Overweeg om een foto van de testleider toe te voegen.
- Herinner de respondent aan de testafname (bellen, appje, sms).

De testruimte: prikkels, opstelling en andere personen

Doe de testafname in een prettige ruimte zonder ongewenste afleidingen

- Vermijd te veel (ongewenste) prikkels in de testruimte, die zorgen voor verminderde concentratie.
- Vermijd een kale, ‘steriele’, witte ruimte. Dit kan intimiderend en stressvol overkomen.
- Stem de hoeveelheid en de soorten prikkels af op het doel van het onderzoek.
- Voeg als testleider zelf niet meer prikkels toe dan wenselijk.

Doe de testafname bij voorkeur niet tegenover elkaar aan tafel

- Zit schuin tegenover elkaar om een meer informele en persoonlijke sfeer te creëren. Ook het ondersteunen van de respondent gaat zo beter.
- Ga van tevoren na wat het doel van de testafname is en stem hier de opstelling op af.

Neem bij voorkeur een instrument af zonder de aanwezigheid van derden

Een testafname met een respondent met een LVB verloopt meestal goed zonder de aanwezigheid van derden, zoals een begeleider of een ouder. Een derde aanwezige kan, alleen al door zijn aanwezigheid, de resultaten beïnvloeden. Een respondent durft dan niet altijd eerlijk te zijn.

- Doe een testafname over persoonlijke en/of taboe-onderwerpen daarom bij voorkeur zonder de aanwezigheid van derden. Bij een prestatietest luistert dit minder nauw.
- Mocht de respondent echt iemand erbij willen hebben, instrueer die persoon vooraf goed over wat hij wel en niet mag doen.
- Bij (zeer) jonge of (zeer) angstige kinderen: probeer de afname eerst zonder de aanwezigheid van derden. Als dit niet lukt, kan de aanwezigheid van een ouder of begeleider aan het begin helpen om een kind te laten wennen. Daarna kan de ouder/begeleider de testruimte verlaten of meer op afstand gaan zitten. Bespreek vooraf met de ouders/begeleiders wat het kind nodig heeft.

De testleider: wie, communicatie en bejegening

Laat een onbekende of neutrale testleider de testafname doen

Een respondent geeft eerder betrouwbare antwoorden wanneer hij zich veilig voelt en het gevoel heeft dat zijn antwoorden vertrouwelijk worden behandeld en niet tegen hem gebruikt kunnen gaan worden.

- De testleider is bij voorkeur geen bekende van de respondent, maar moet wel getraind zijn in het doen van een testafname bij mensen met een LVB.
- De respondent heeft geen afhankelijkheidsrelatie met de testleider.
- Als de respondent residentieel begeleid wordt, kan de testleider wel al (kort) met de respondent kennismaken op de woonlocatie.
- Overweeg om getrainde interviewers met een LVB de testafname te laten doen. Dit is echter afhankelijk van het onderwerp en het type test (niet bij een gestructureerde test, zoals een IQ-test).

Stem de communicatie af op de respondent

- Pas het taalgebruik aan op het communicatieniveau en het taalgebruik van de respondent.
- Formuleer korte en concrete zinnen en vragen die herkenbaar zijn. Gebruik eenvoudige woorden, zonder dat de strekking van de vraag gewijzigd wordt en het kinderachtig wordt.
- Laat soms stiltes vallen en communiceer ook non-verbaal.

Heb een positieve en stimulerende houding

Een respondent moet zich veilig voelen en niet bang zijn om foute antwoorden te geven of om iets te proberen.

- Wees vriendelijk, warm, positief, open, geduldig en oprecht.
- Neem de respondent serieus en wees echt in hem geïnteresseerd.
- Gebruik humor om de spanning weg te nemen.

- Neem de tijd om de respondent te leren kennen en op zijn gemak te stellen.
- Vraag voorafgaand aan de testafname of er nog dingen spelen die van belang zijn voor de testafname. Vraag ook hoe de respondent 'erbij zit'.
- Geef aan dat je door middel van de testafname de respondent beter wilt leren kennen en wilt weten hoe hij (nog beter) begeleid/ondersteund kan worden.
- Indien van toepassing, benadruk dat er geen goede of foute antwoorden zijn.
- Realiseer je dat mensen met een LVB gevoelig zijn voor afwijzing (verbaal en non-verbaal), ook door een testleider. Straal uit vertrouwen in hem te hebben.
- Realiseer je dat eerlijkheid negatieve gevolgen kan hebben gehad, zoals uithuisplaatsing. Er kan angst zijn over de gevolgen van eerlijk en open zijn. Neem de tijd om een relatie op te bouwen waarin de respondent open durft te zijn.
- Als een testafname bij de respondent thuis plaatsvindt, pas je aan die omgeving aan.

Wees je bewust van het effect van de kledingkeuze op de testsituatie

- Pas de kledingkeuze aan op wat je wilt uitstralen naar de respondent: gelijkwaardigheid of professionele afstand.

Speel in op de testattitude van de respondent

- Schat in hoe de respondent zich vooraf en tijdens de testafname voelt en of hij er 'zin' in heeft. Speel daar adequaat op in, maak het bespreekbaar en benoem wat je ziet.
- Doe eerst makkelijkere testjes of begin met iets dat de respondent zeker leuk vindt.
- Kleine beloningen kunnen ook worden ingezet als motivatiemiddel of als bedankje.
- Als getwijfeld wordt over de motivatie/concentratie, begin dan met de meest belangrijke tests.
- Rond een testafname af als de motivatie of concentratie onvoldoende is.

Instrumentafname – keuze en volgorde

Overweeg het afnemen van een instrument voor een jongere leeftijdsgroep

- Overweeg dit als dat instrument beter aansluit wat betreft het taalgebruik en het begripsniveau.
- Wanneer de (volwassen) respondent ziet dat een kind-/jeugdversie van een instrument wordt afgenomen, geef aan waarom hiervoor gekozen is. Zorg ervoor dat de respondent zich niet als een kind behandeld voelt.
- Pas voorbeelden of bepaalde woorden wel aan het leven van een volwassene aan.
- Screen een instrument vooraf goed om te bepalen waar er welke aanpassingen nodig zijn.
- Maak kwalitatieve analyses, vergelijk de scores niet met de normscores.

Indien gewenst: zorg ervoor dat de (jongere) doelgroep van het af te nemen instrument niet zichtbaar is

Het afnemen van een instrument voor een jongere leeftijdsgroep, of een instrument waar de term LVB duidelijk zichtbaar is, kan weerstand oproepen.

- Sla voorafgaand aan de afname alvast de vragenlijst open, zodat het voorblad met de leeftijdsaanduiding of de term LVB niet zichtbaar is.

Neem een digitale versie van het instrument af, indien mogelijk

Begin bij voorkeur met de afname van functie-/prestatietests

- Start een afname met (prestatie)tests en neem daarna persoonlijkheidsvragenlijsten af. Tests zijn minder persoonlijk, schrikken minder af en geven informatie over bijvoorbeeld het cognitieve niveau/profiel en het taalbegrip.
- Wees flexibel in de volgorde van de af nemen instrumenten. Sluit aan bij de situatie.

Eindig een testafname positief

- Stem de volgorde van de instrumenten daarop af.
- Sluit af met een spelletje of ontspannen gesprekje.
- Benadruk dat de respondent goed zijn best heeft gedaan.

Instructies en uitleg over de testafname

Geef heldere, maar zo kort mogelijke, uitleg over het onderzoek en reserveer hiervoor voldoende tijd

- Vertel over het waarom, wat, wanneer en hoe van het onderzoek en wat van de respondent verwacht wordt.
- Vertel over eventuele pauze(s).
- Benadruk dat het niet erg is als hij aangeeft een antwoord niet te weten als dat ook echt zo is. De testleider wil de respondent beter leren kennen, om hem en/of zijn ouders/begeleiders zo goed mogelijk te kunnen helpen.
- Stimuleer dat de respondent het aangeeft als hij iets niet heeft begrepen, omdat dat betekent de testleider het dan niet goed heeft uitgelegd. Leg de verantwoordelijkheid voor een heldere uitleg bij jezelf.
- Vertel over mogelijke positieve en negatieve gevolgen van de testafname en over geheimhouding (spreek over ‘doorvertellen’).
- Geef aan dat als de respondent iets vertelt wat zijn veiligheid in gevaar kan brengen, de testleider dat *moet* vertellen aan anderen die hier iets mee moeten.

- Hou de uitleg zo kort mogelijk, maar reserveer hiervoor voldoende tijd.
- Zet eventueel visuele ondersteuning in: bijvoorbeeld tekst in een schema of teken poppetjes om aan te geven wat onderzocht gaat worden.
- Alternatief: vraag de respondent of hij weet wat er waarom gaat gebeuren. Vul ontbrekende informatie nog aan.
- Introduceer specifieke tests/vragenlijsten op basis van de testhandleiding. Sluit hierbij aan op de respondent.

Controleer of de uitleg is begrepen

- Stel open vragen en leg de verantwoordelijkheid bij jezelf: "*Ik wil zeker weten dat ik jou duidelijk heb verteld over wat er nu gaat gebeuren. Kun (of wil) jij mij daarom vertellen wat er nu gaat gebeuren? En wat je nu moet gaan doen?*"

Herhaal de instructies tijdens de afname

Of vraag aan de respondent of de instructie herhaald moet worden of dat hij het in zijn eigen woorden kan benoemen.

Tijdens de afname

Las een of meer (korte) pauzes in

- Hou oog voor de balans tussen inspanning en ontspanning. Las een (korte) pauze in bij signalen van vermoeidheid of verveling.
- Eet of drink iets, doe korte spelletjes/'energizers', schud het lijf uit. Sluit aan bij de interesses van de respondent.
- Geef aan dat de respondent altijd om een pauze mag vragen.
- Geef als testleider zelf aan behoefte te hebben aan een pauze, met name als de respondent daar niet om vraagt/durft te vragen.

Maak aantekeningen tijdens de testafname

Doe dit voor een goede interpretatie van de resultaten.

- Ga van tevoren na of er dingen zijn gebeurd die van invloed kunnen zijn op de afname.
- Noteer relevante dingen die tijdens de afname gebeurd zijn en hoe de respondent zich voelde.
- Noteer de voorbeelden die iemand noemt n.a.v. een bepaalde score.

Aanbevelingen voor de afname van vragenlijsten (§5.2)

Hieronder staan specifieke aanbevelingen die relevant zijn voorafgaand aan de afname van vragenlijsten en tijdens de afname zelf.

Voorafgaand aan de afname

Wees voorbereid op mogelijke consequenties; zorg ervoor dat je altijd nazorg kunt bieden

Vragenlijsten die gaan over zeer persoonlijke onderwerpen, kunnen sterke emoties oproepen bij een respondent. Soms blijkt uit gegeven antwoorden dat de veiligheid van de respondent in het geding kan zijn. Hou hier van tevoren al rekening mee.

Controleer, indien nodig, het taalniveau en reflecterend vermogen

- Vraag hiervoor een schoolrapport, informatie van de leerkracht of het cliëntendossier op (met toestemming).
- Schat de benodigde vermogens in op basis van de oefenvragen.

Tijdens de afname

Neem vragenlijsten bij voorkeur af in een interview-vorm

Er is geen *absolute* zekerheid dat de respondent (ook die met een meer cognitieve vermogens) een specifieke vragenlijst ook echt zelf betrouwbaar kan invullen.

- Begin daarom met een mondelinge afname, waarbij de testleider de vragen voorleest en de respondent de antwoorden geeft, die de testleider vervolgens noteert.
- Als na een aantal items de indruk ontstaat dat de respondent de vragen zelf kan lezen en beantwoorden, overweeg om de respondent zelf de vragenlijst voor zich te laten nemen en hem te laten meelezen met wat de testleider voorleest. Hij kan dan mondeling zijn antwoord geven en dit zelf noteren. De mate van zelfstandig invullen kan verder worden vergroot als dat verantwoord lijkt te zijn.
- Als bij aanvang al blijkt dat de respondent toch zelf de vragenlijst kan invullen, kan gevraagd worden wat zijn voorkeur heeft; zelfstandig invullen of (deels) in een interview.
- Sluit zoveel mogelijk aan bij de mogelijkheden van de respondent.
- Of: geef aan dat deze vragenlijst bij iedereen in een interview/vraaggesprek wordt afgenomen.
- In geval van zelfstandig invullen:
  - Wees aanwezig in de testruimte om eventuele vragen te beantwoorden.
  - Bespreek na afloop kort de antwoorden en vraag waar nodig om een toelichting.

Overweeg om de vragenlijst deels af te dekken voor het behouden van overzicht

Concretiseer de tijdsperiode waar de vragen over gaan (bv. afgelopen 3 of 6 maanden)

- Vraag wat er toen is gebeurd, zoals een verjaardag, vakantie etc. Verwijs daarnaar in de vragen. "*Sinds je weer naar school gaat, ben je toen …?*"
- Concretiseer vragen over de afgelopen week met vermelding van de dag: "*sinds vorige week woensdag*".
- Raadpleeg fotoboeken, schoolrapporten etc. om gebeurtenissen in de tijd te plaatsen.

Geef uitleg over een vraag

- Ga bij abstracte begrippen na of de respondent dit begrijpt (terugvraagmethode).
- Gebruik synoniemen, herkenbare voorbeelden of herformuleer een vraag, zonder suggestief te zijn.
- Als vooraf bekend is dat een vraag moeilijk is, geef zelf aan dat die vraag ingewikkeld is en geef een toelichting.

Geef uitleg over de betekenis van de visuele antwoordmogelijkheden, zoals smileys

- Leg (eventueel zelfbedachte) voorbeeldvragen voor om na te gaan of de betekenis helder is.

Visualiseer eventueel de antwoordmogelijkheden

- Indien er geen visuele ondersteuning in de vragenlijst is opgenomen, voeg die dan zelf toe.
- Noteer de antwoordmogelijkheden op een of meer vellen papier – in woorden, met smileys of andere vormen van visuele ondersteuning.
- Noteer ze eventueel op kleinere kaartjes, desgewenst met verschillende kleuren.
- Sluit aan bij wat de respondent helpt/wenst.

Bied meerkeuze-antwoorden eventueel in 2 stappen aan

- In geval van een 5-punts antwoordschaal met 2 positieve, 1 neutrale en 2 negatieve antwoordmogelijkheden:
  - Stap 1: Vraag of zijn antwoord vooral positief, neutraal of negatief is.
  - Stap 2: Bij positief of negatief, vraag naar de mate, bijvoorbeeld: 'heel leuk' of 'gewoon leuk'; 'mee eens' of 'zeer mee eens'.
- Beantwoord een 4-punts antwoordschaal, zonder neutraal antwoord, ook op die manier.
- Bij een 3-punts antwoordschaal, zoals 'niet', 'soms' of 'vaak':
  - Stap 1: Vraag of hij iets *wel* of *niet* heeft laten zien/gedaan.

- Stap 2: Bij ‘wel’, vraag of dit ‘soms’ of ‘vaak’ was.
- Als stap 2 niet lukt, is, vraag naar de frequentie: “*Hoe vaak per week/maand ben jij dan boos?*” Soms kan daar ‘soms’ of ‘vaak’ aan gekoppeld worden.

Vraag naar een toelichting (bij twijfel) over een gegeven antwoord

- Vraag de respondent op een geïnteresseerde manier om wat meer te vertellen over zijn antwoord. “*Leg eens uit?*”, “*Hoe gaat dat dan bij jou?*”, “*Wat doe/zeg/voel je dan?*”
- Vraag niet te vaak naar een toelichting.
- Als een respondent vooral het middelste antwoord geeft of ‘weet ik niet’, vraag dan naar een voorbeeld, om erachter te komen wat hij daarmee bedoelt.
- Vragen naar een toelichting kost tijd, hou hier rekening mee.

Rond de afname af bij te veel missende of onbetrouwbare antwoorden

- Probeer wel na te gaan waarom het niet lukte alle vragen te beantwoorden.
- Bereken geen (schaal)scores, maar een kwalitatieve analyse is wel mogelijk.

Aanbevelingen voor de afname van een (prestatie)test (§5.3)

Ondersteun eventueel extra voor een goed begrip van de (sub)test

- Ondersteun extra bij de oefenopgaven, als dat de respondent helpt om vervolgens optimaal te presteren.

Begin bij voorkeur met een makkelijkere opgave of met opgave 1

- Baseer deze beslissing op basis van het (verwachte) niveau van de respondent.
- Als opgave 1 te kinderachtig lijkt, vertel dan dat deze test ook door jongere personen wordt gemaakt en dat de vragen wel steeds moeilijker worden.
- Zet eventueel deze eerste opgaven in als extra oefenopgaven.
- Ga bij fouten terug naar makkelijkere opgaven.

Geef positieve procesgerichte feedback over de inzet en houding

Laat iemand de opgave afmaken

- Als iemand niet op tijd klaar is met een opgave, overweeg om hem toch die opgave af te laten maken als hij het met meer tijd wel kan.
- Dit geeft (ook) informatie over andere cognitieve functies, het potentieel en zijn frustratietolerantie.

Geef eventueel aanwijzingen om tot een antwoord te komen

- Geef bijvoorbeeld feedback op zijn oplossingsstrategieën of bied gericht steun om tot een antwoord/resultaat te komen: vergelijkbaar met 'testing the limits' en dynamisch testen.
- Ga na wat iemand al kan zonder hulp, wat hij kan met welke soort hulp en wat hij nog niet kan.
- Op deze manier krijg je informatie over hoe de respondent leert, welke strategieën hij toepast en welke hulp hij nodig heeft.
- Laat een respondent eventueel een antwoord tekenen, als hij het niet verbaal kan aangeven.

Aanbevelingen voor het scoren, interpreteren en (na)bespreken van de resultaten (§5.4)

Waar een diagnosticus rekening mee moet houden om de verkregen resultaten op hun 'juiste' waarde in te schatten, bespreken we als eerste. Daarna benadrukken we nog het belang van kwalitatieve analyses van de testafname naast de kwantitatieve analyse en staan we nog kort stil bij het (na)bespreken van de resultaten met de respondent.

Geef een reële interpretatie van de verkregen resultaten

- Selecteer een instrument dat (zo goed mogelijk) meet wat je wilt meten, dat bij voorkeur ontwikkeld/aangepast is voor jouw respondent (met een LVB), ook normgegevens heeft voor mensen met een LVB en betrouwbaar en valide is. Indien zo'n instrument er niet is, en er wordt een minder 'ideaal' instrument afgenomen, ga dan na welke gevolgen deze keuze heeft voor de interpretatie van de resultaten.
- Geef aan welke aanpassingen voorafgaand aan en tijdens de afname zijn gedaan om aan te sluiten op de LVB en de mate waarin die aanpassingen afwijken van de testhandleiding.
- Neem voor de interpretatie van de resultaten (scores, maar ook indrukken op basis van observaties), indien mogelijk, ook de ervaringen en oordelen van anderen mee, zoals ouders, begeleiders en behandelaren. Bespreek ze in een multidisciplinair team.

Bereken geen score bij te veel missende of onbetrouwbare antwoorden

Maak kwalitatieve analyses van de testafname zelf

- Als er te weinig betrouwbare antwoorden zijn gegeven: Ga na waarom dit zo is (beperkt taalbegrip, spanning etc.). Neem ook vermoedens van sociaal wenselijke antwoorden hierin mee.
- Maak ook kwalitatieve analyses als er wel scores mogen worden berekend.
- Beschrijf hoe iemand tot een bepaalde prestatie/antwoord is gekomen en welke indrukken van de respondent zijn verkregen tijdens de afname.
- Noteer de voorbeelden die zijn gegeven door de respondent.

Overweeg om de testresultaten met de respondent te interpreteren

- Doe dit bijvoorbeeld als uit de resultaten een bepaald profiel of bepaalde indruk komt: "*Ik zie dat je best wel tevreden bent over …*", of "*Ik zie dat je … best wel spannend vindt, zie ik dat goed/klopt dat?*"
- Om na te gaan of bepaalde indrukken tijdens de testafname kloppen: "*Ik kreeg het idee dat jij (toen en toen) niet meer goed kon nadenken over jouw antwoorden, klopt dat?*" Of in geval van gevoelige onderwerpen (zoals trauma): "*Ik heb het idee dat jij van binnen meer last hebt van … dan jij ons kan vertellen.*"
- Om na te gaan waarom resultaten uit de zelfrapportage anders zijn dan die van anderen: "*Jij geeft aan geen problemen te hebben met …, maar jouw ouders/begeleiders zien juist wel dat jij … doet/laat zien. Weet jij waarom dat zo kan zijn?*"
- Samen interpreteren onderstreept dat de testen zijn afgenomen om hem beter te leren kennen en om hem beter te ondersteunen.

Koppel de resultaten terug aan de respondent

- Maak een apart verslag van de resultaten (van alle informanten) voor de respondent.
- Sluit aan op het taal-/begripsniveau.
- Geef vooral voorbeelden van specifieke antwoorden of uitspraken.
- Koppel de resultaten terug in een (advies)gesprek.
- Visualiseer, indien gewenst, de resultaten in dat gesprek, bijvoorbeeld (weer) met het poppetje dat tijdens de intake/kennismaking is gebruikt. Wees creatief en sluit aan bij de respondent.
- Wees sensitief voor tegenvallende resultaten. Beschouw het dan als een 'slecht-nieuws-gesprek'.
- Wees terughoudend in het benoemen van de IQ-scores. Als het toch benoemd wordt, geef een toelichting over de waarde ervan.
- Bespreek de resultaten (vooral) t.a.v. wat die betekenen voor de ondersteuning of voor de respondent zelf. "*Dit betekent dat jij meer tijd nodig hebt om dingen goed te begrijpen. Anderen moeten jou die tijd dus geven.*" Of "*gun jezelf wat meer tijd om dingen te begrijpen.*"